

Zondag 17 februari 2019

TivoliVredenburg - Hertz - 11.00 uur

NINO GVETADZE

Franz Schubert 1797-1828

Wanderer-fantasia in C DV 760 (1822)

Allegro con fuoco ma non troppo

Adagio; Presto; Allegro

Robert Schumann 1810-1856

Kinderszenen opus 15 (1838)

Von fremden Ländern und Menschen

Curiose Geschichte; Hasche-Mann

Bittendes Kind; Glückes genug

Wichtige Begebenheit; Träumerei

Am Camin; Ritter vom steckenpferd

Fast zu ernst; Fürchtenmachen

Kind im Einschlummern; Der dichter spricht

Frédéric Chopin 1810-1849

Scherzo nr. 2 in bes opus 31 (1836-37)

Nodar Gaboenia 1933-2000

Improvisatie en Toccata (1962)

Schubert - Wanderer-fantasia

Franz Schubert is een componist met vele gezichten. Tijdens zijn leven en de eerste decennia erna was hij vooral bekend om zijn eenvoudige liederen en zijn muziek voor piano quatre mains. Ideale muziek voor tussen de schuifdeuren die soms weinig verdraagt van Schuberts turbulente gemoed. De Romantiek veranderde dat. Die had juist oog voor zijn dramatiek en gaf ruime aandacht aan de meer tragische liederen, zoals die uit de cycli *Schöne Müllerin* en *Winterreise*. Ook de meer veeleisende stukken kregen meer aandacht. Schubert was in zijn pianomuziek zelden uit op grootse virtuositeit, maar de uitzondering op de regel, de *Wanderer-fantasia*, werd een hit, zeker onder pianisten met de grootste plannen. Liszt speelde het vaak op zijn recitals en bewerkte het voor piano en orkest. De programmatische titel geeft aan dat het stuk veel meer is dan een voertuig voor virtuozen. Tijdens Schuberts leven was de Romantiek reeds

volop in beeld. Thema's als verlangen, het onbereikbare en het exotische (in tijd en plaats) waren geliefd. Als men Romantiek probeerde te omschrijven, citeerde men vaak een zin van Goethe: 'Dort wo du nicht bist, dort ist das Glück.' Die zin was tijdens Schuberts leven reeds zo beroemd dat de nu vergeten schrijver Georg Philipp Schmidt die citeert in zijn gedicht 'Der Wanderer'. Dit gedicht kennen we nu nog, doordat Schubert die tekst op muziek zette in zijn lied 'Der Wanderer'. Het thema van het lied, dat onder meer klinkt bij de regel 'Ich bin ein Fremdling überall' zou hij verwerken in een grootse fantasie voor piano die dan ook de bijnaam 'Wanderer-Fantasia' kreeg. Het thema van de rusteloze zwerver (der Wanderer) en de instrumentale virtuositeit maakten de fantasie tot een geliefd romantisch werk, tot op de dag van vandaag. Dat is niet de enige reden voor de bekendheid. De fantasie is ook een van de eerste romantische composities waarin een componist bij een meerdelig werk breekt met schoolse klassieke vormen waarin elke episode zijn eigen thema heeft. Het thema van de zwerver komt in alle delen terug, weliswaar steeds in een andere gedaante en in een andere context. Daardoor zijn alle delen nauw met elkaar verbonden én is er sprake van een duidelijke ontwikkeling. Voor Schubert zou het een eenmalig experiment blijven, voor latere negentiende-eeuwse componisten was het een geweldig voorbeeld bij de opzet van grootse werken.

Schumann - Kinderszenen

Robert Schumann was in zijn zeer jonge jaren (tot 1830) volstrekt idolaat van Schubert. Wat hem het meest boeide, waren meerdelige composities (bijvoorbeeld de *Wanderer-Fantasia* en reeksen van dansen) die onderhuids met elkaar verband houden zonder dat er een duidelijke zichtbare overeenkomst is tussen alle delen. Voor dat idee wilde Schumann een eigen vorm ontwikkelen. Dat deed hij in de jaren 1830-1840 toen hij uitsluitend voor pianosolo componeerde. Dit principe kan men natuurlijk op vele manieren vormgeven en de ruim twintig pianowerken uit deze jaren verschillen dan ook enorm. *Kinderszenen* is een verzameling van dertien miniaturen die lijken op aforismen. Sommige zijn voorbij voordat men er erg in heeft, soms is er enige muzikale ontwikkeling en altijd zijn er on-klassieke verrassingen. De vulstemmen zijn zeer belangrijk; het einde is af en toe in een onverwachte toonsoort; het martiale komt nauwelijks uit de verf; contrapunt is soms meer suggestie dan volgens het boekje; te midden van een instrumentale schrijfwijze staat een flard van een vocaal aandoend recitatief; wat begint als een koraal gaat helemaal anders verder. Al deze elementen, die men rond 1830 heel curieus vond, passen voor Schumann bij de titel van de cyclus en van de afzonderlijke delen. Het kind was voor hem niet meer de kleine volwassene die nog moet worden gedomesticeerd, maar een wezen met een eigen wereld en een eigen fantasie, nog niet gekneet door de wetten van de cultuur. Schumann combineerde al deze revolutionaire aspecten met een lyriek en zachtaardigheid waardoor *Kinderszenen* al snel een van zijn bekendste stukken werd, vooral de delen *Träumerei* en *Der Dichter spricht*. Dat vele delen eruit ook speelbaar zijn voor

de gevorderde amateur, hielp daarbij zeer. In die mix van zoveel eigenschappen de juiste weg vinden, is echter niet eenvoudig. De pianist Artur Schnabel speelde het stuk zeer graag. Zijn argument daarvoor: ik ben alleen geïnteresseerd in muziek die groter is dan ze kan worden uitgevoerd. Wat relatief eenvoudig is om te spelen, kan muzikaal gezien zeer lastig en veelzijdig zijn.

Chopin - Scherzo

Chopin behoort met Liszt, Schumann, Berlioz en Mendelssohn tot de generatie vroeg-romantische componisten die de beschikbare expressiemiddelen enorm hebben uitgebreid. En net als bij andere 'rebellencubs' als de Tachtigers en de Vijftigers zagen de buitenstaanders vooral de overeenkomsten terwijl de leden ook veel oog hadden voor de verschillen. Die verschillen waren ook groot. Chopin was een veel klassieker ingestelde componist dan Schumann en omschreef Schumanns *Carnaval* (een soort *Kinderszenen* in het groot) zelfs als 'geen muziek'. Chopin liet zich, veel meer dan Schumann, graag inspireren door Bach en de Italiaanse opera. Hij was zelden een man van het aforisme en hield anders dan Schumann niet van programma-tische opschriften bij zijn stukken. Niettemin was hij een volbloed revolutionair. Het *Scherzo*, bij Haydn en Mozart nog een kort lichtvoetig werkje en bij Beethoven al aanzienlijk ernstiger, transformeerde hij tot een groots drama. Hij maakte net als Schubert in zijn 'Wanderer-fantasie' en nog veel meer dan Schumann de virtuositeit tot een spectaculair onderdeel van zijn stijl. Eenvoudige melodieën lardeerde hij met complexe omspeelingen, terwijl het simpele stramien recht overeind moest blijven. De melodieën van zijn vier scherzi hadden in een opera niet misstaan, terwijl de virtuoze omlijsting de invloed verraadt van Bach. Alle vier de scherzi van Chopin verlangen een kracht die hen zeer geschikt maakt voor de moderne vleugel, maar die men niet direct associeert met de piano uit Chopins tijd. Chopin, zoals veel componisten, was weliswaar een praktisch ingesteld musicus, maar vond soms zijn verbeelding zwaarder wegen dan praktische beperkingen, bijvoorbeeld van de beschikbare instrumenten. De momenten waarop Chopin die beperkingen bewust overtrad, zijn bij hem vrij zeldzaam, maar verklaren wel waarom deze stukken in de negentiende eeuw vrij weinig werden gespeeld. Chopin is hier niet de tere saloncomponist, maar de gespierde dramaticus. Ook als zodanig was hij volstrekt zichzelf.

Gaboenia - Improvisatie en Toccata

Nodar Gaboenia was een Georgische componist, pianist en pianodocent (Nino Gvetadze is een van zijn vele leerlingen). Hij studeerde piano en compositie aan het conservatorium in Moskou en keerde terug naar zijn geboorteplaats Tblisi, waar hij jarenlang les gaf aan het conservatorium. Hoewel hij reeds vroeg begon te componeren en met zijn stukken soms ook succes had (in 1973 kreeg hij een prijs van de UNESCO voor zijn *Fabel* voor kamermuziekensemble met stem), kwam de grote doorbraak pas dankzij de perestrojka. Door de opening van het IJzeren Gordijn was er veel meer contact mogelijk met tot dan toe vrijwel onbekende Russische componisten en vooral met componisten uit de uithoeken van de voormalige Sovjet-Unie. Muziek van

deze componisten trok in het westen enorm de aandacht doordat ze radicaal afweek van de nieuwste westerse muziek van dat moment. Ze is nauw verbonden met de volksmuziek, is soms schaamteloos pathetisch en heeft een duidelijke band met de traditie, hetzij volksmuziek hetzij kerkmuziek. Ook Gaboenia liet zich door volksmuziek inspireren. Daarnaast was hij zeer actief als concertpianist. Hij gaf recitals met alle sonates van Beethoven en maakte opnamen van onder meer Bachs *Goldberg-varianties* en werken van Bartók en Prokofjev. Die laatste twee componisten hoort men ook terug in zijn eigen muziek. Gaboenia heeft een klassiek instinct voor dramatiek en proporties, componeert vaak tonaal maar rekt de grenzen ervan graag op en vertaalt de ritmische energie van volksmuziek naar kunstmuziek. *Improvisatie en Toccata* uit 1962 begint schijnbaar vrij met een reeks van frasen zonder duidelijke puls. Schijnbaar, want alles is tot in de puntjes uitgeschreven. Dan geeft Gaboenia een passage met louter akkoorden waar de pianist beweging moet suggereren terwijl er weinig melodie en ritme is. Gaboenia hield er kort om van zijn vertolkers uit te dagen, maar bleef binnen de tonale kaders. Dat blijft hij zeker in de *Toccata*. Het is een swingend stuk waarin de componist niet zo veel heeft aangegeven zodat de pianist hier veel ruimte krijgt voor dynamiek en frasering. Soms is de partituur uiterst transparant, soms schrijft hij overvolle passages voor. Omdat Gaboenia goed kon doseren, hoort men in de ongeveer zeven minuten die het duurt niet zo zeer bijzondere momenten maar een opwindende lange lijn die eindigt in een climax.

Emanuel Overbeeke

Nino Gvetadze begon haar studie in haar geboorteplaats Tbilisi (Georgië) en had vervolgens in Nederland les van Paul Komen en Jan Wijn. De pianiste won in 2008 de Tweede Prijs, de Persprijs en de Publieksprijs van het Franz Liszt Piano Concours in Utrecht. Twee jaar later nam ze een Borletti-Buitoni Trust Award in ontvangst. Nino Gvetadze reist voor het geven van recitals over de wereld en maakte solo-cd's met werken van bijvoorbeeld Chopin, Liszt, Moessorgski, Rachmaninov en Debussy. Als solist was ze te gast bij gezelschappen als het Mahler Chamber Orchestra, de Kammerakademie Potsdam, het Seoul Filharmonisch Orkest, het Finse Joensuu Orkest, Tapiola Sinfonietta, Amsterdam Sinfonietta, het Nederlands Philharmonisch Orkest, het Residentie Orkest en het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Onder de dirigenten met wie ze samenwerkte zijn Michel Plasson, Yannick Nézet-Séguin, Michel Tabachnik en Jaap van Zweden. Tijdens het Prinsengrachtconcert 2017 trad ze op met het Brodsky Quartet. In TivoliVredenburg was ze de laatste jaren te horen in een aflevering van de reeks concerten 'Maestro Jules Onthult' (Rachmaninov – Tweede Pianoconcert), als solist en in een concert met het Groot Omroepkoor met een Russisch programma.

Het volgende concert in de serie Hertz op Zondag Zondag 26 mei - Hertz - 11.00 uur: Maria Milstein & Nathalia Milstein: Ravel, Mendelssohn en Beethoven